

FORVALTNINGSPLAN FOR ONA FYRSTASJØN

SANDØY KOMMUNE • MØRE OG ROMSDAL FYLKE

KYSTVERKET

INNHold

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner.....	3
Innledning	3
Fredningsprosessen	3
Fredning av bygningene	3
Fredning av området som helhet.....	3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen	3
Vernemyndighet.....	3
Kravet om forvaltningsplan	3
Hensikten med forvaltningsplanen	3
Ny bruk – på fyrenes premisser.....	4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere	4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen	5
Formidling	5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene.....	5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider.....	6
Krav til håndverkere	6
Vedlikeholdshåndbok.....	6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold..... 6

Grunnholdninger til vern	6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper:	6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper.....	6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer	7
Tilbakeføring	7

SPESELL DEL

Ona fyrstasjon	8
Kart og situasjonskart.....	9
Kart over det fredete området.....	10
KArt over Kystverkets eiendommer	11
Faktaopplysninger om Ona fyrstasjon.....	12

Bygningspresentasjoner

1. Fyrtårn	14
3. Bifyr	19
Nyere maskinhus.....	23

Det fredete området

 25

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner.....

 26

Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Ona fyrstasjon.....

 27

Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Ona fyrstasjon.....

 40

Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Ona fyrstasjon

1. Fyrtårn	41
3. Bifyr	45
Nyere maskinhus.....	48

Foto på forside og i den spesielle delen er tatt av Kystverket 9.6.2016, hvis ikke annet er angitt.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av "Nasjonal verneplan for fyrstasjoner", som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at "vern gjennom bruk" vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygnings-elementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle

materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredede området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvar for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje... men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større

vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Staten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens interesser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjetttrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil

være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdsele til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidlingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

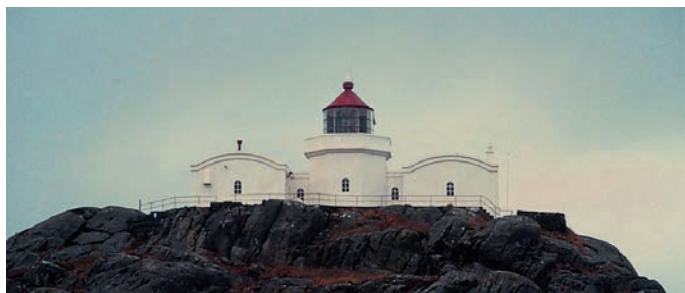
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlede kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål,

byggeskikk og håndverksteknikker. Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske "arkivet" er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført "vedlikeholdsarbeid" på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som medfører avskalling og råteskader, eller utskifting av opprinnelige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvaltningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av "tidens tann" er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholdsarbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/istandssettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/ending av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

ONA

FYRSTASJON

SPESELL DEL

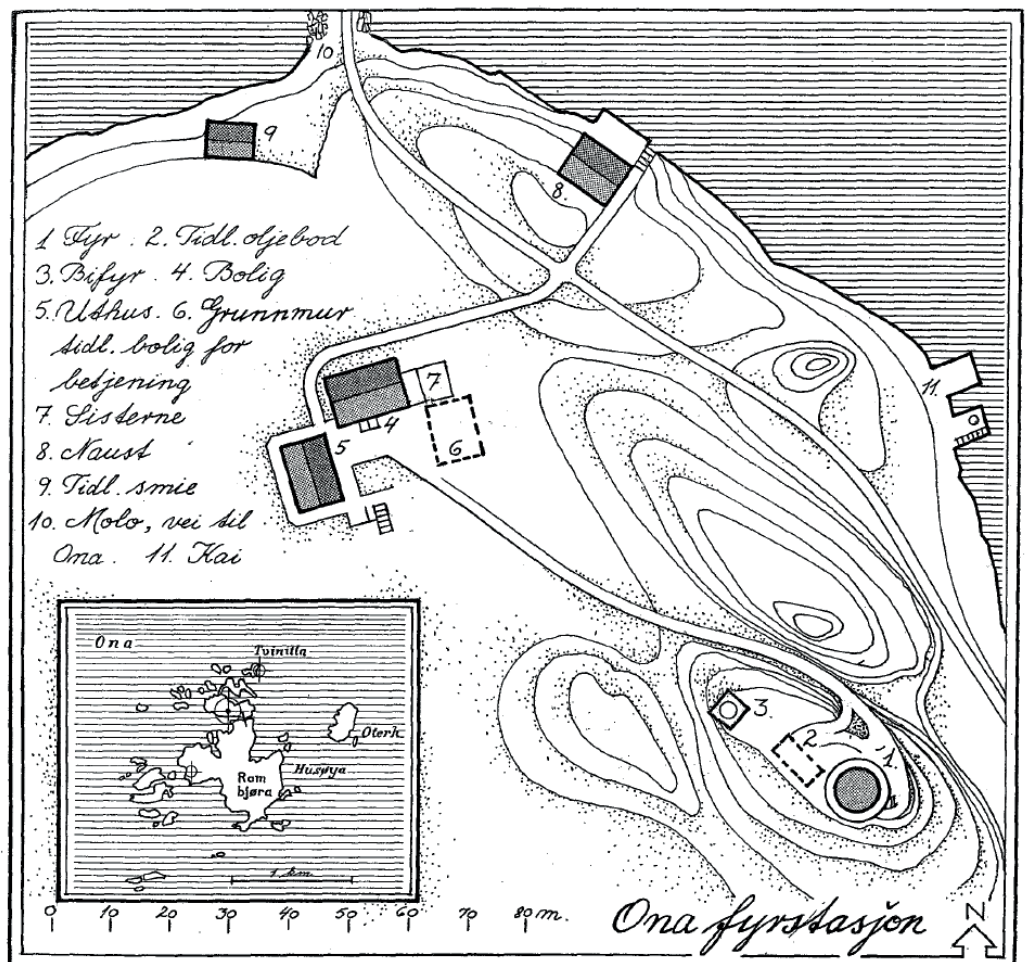

Kart

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

Kart over fredningsområdet ved Ona fyrstasjon:

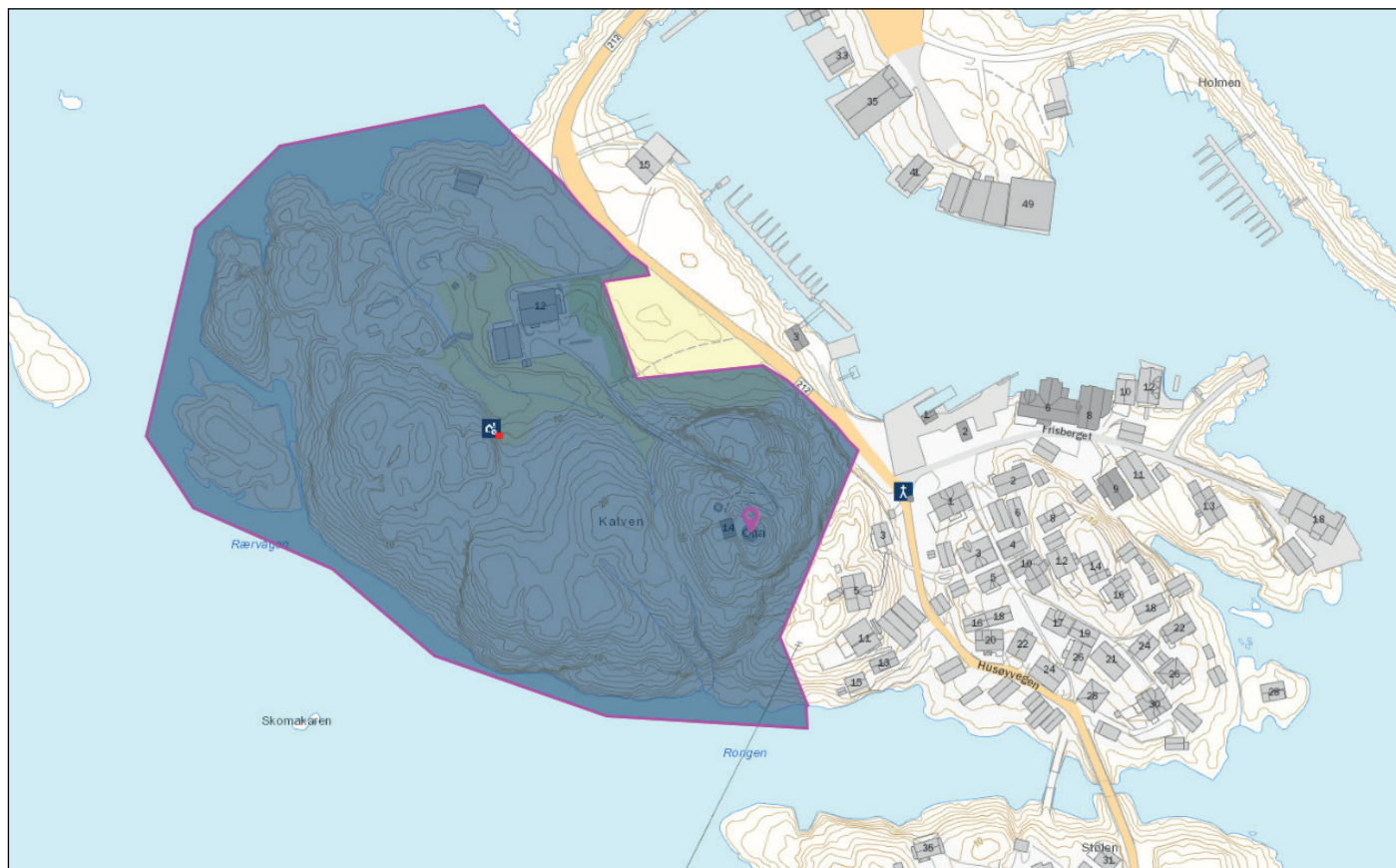
ONA FYRSTASJON - GNR. 5 BNR. 1 OG GNR.5 BNR.59
(STATEN V/ KYSTVERKET OG PRIVAT)-SANDØY KOMMUNE

Over: Kart fra fredningsvedtaket.

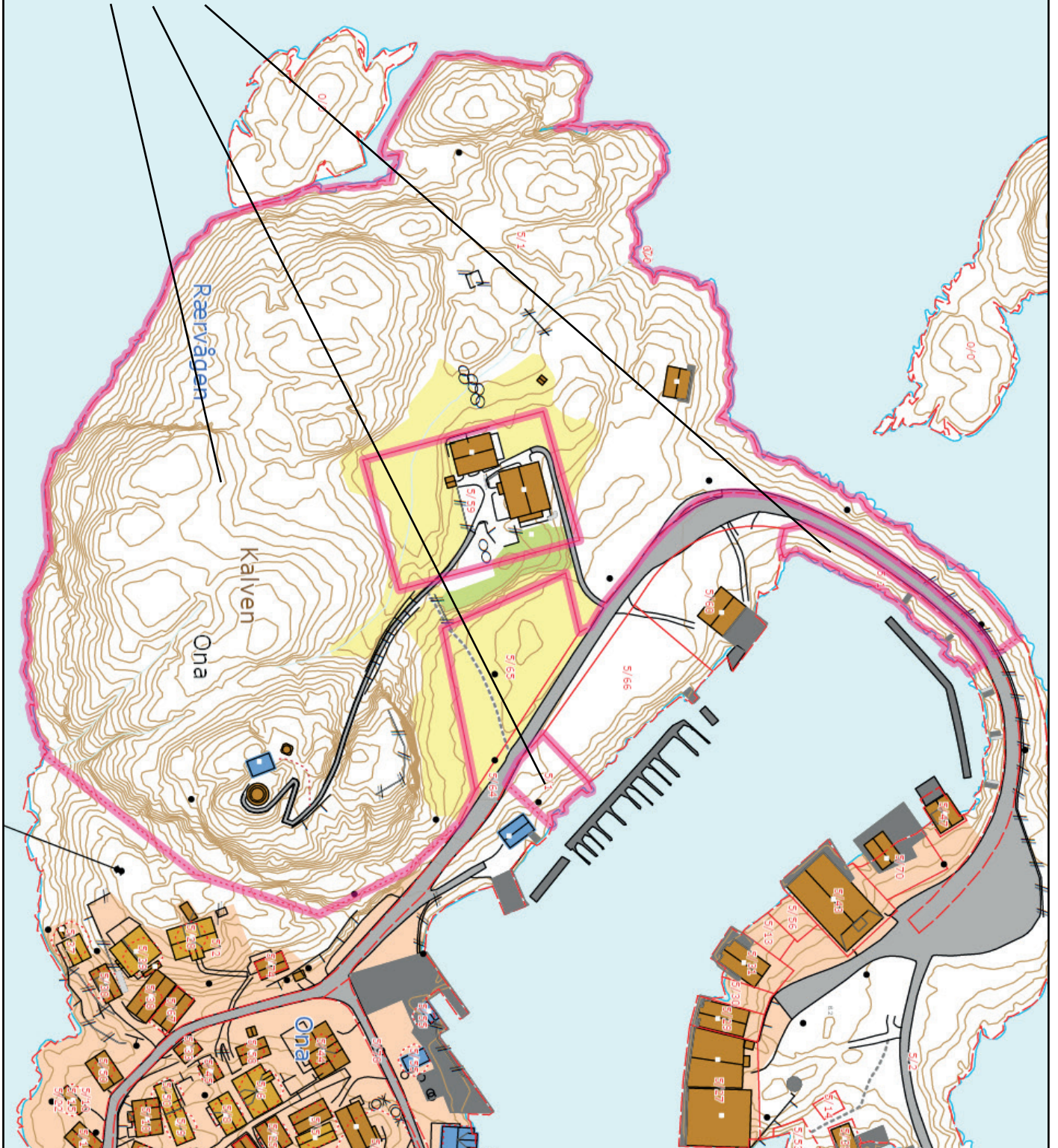
--- AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

6. MAI 1999, RIKSANTIKVAREN

Under: kart hentet fra Askeladden kulturminnebase (Riksantikvaren).

Oversikt over Kystverkets
eiendom gnr.5, bnr. 1

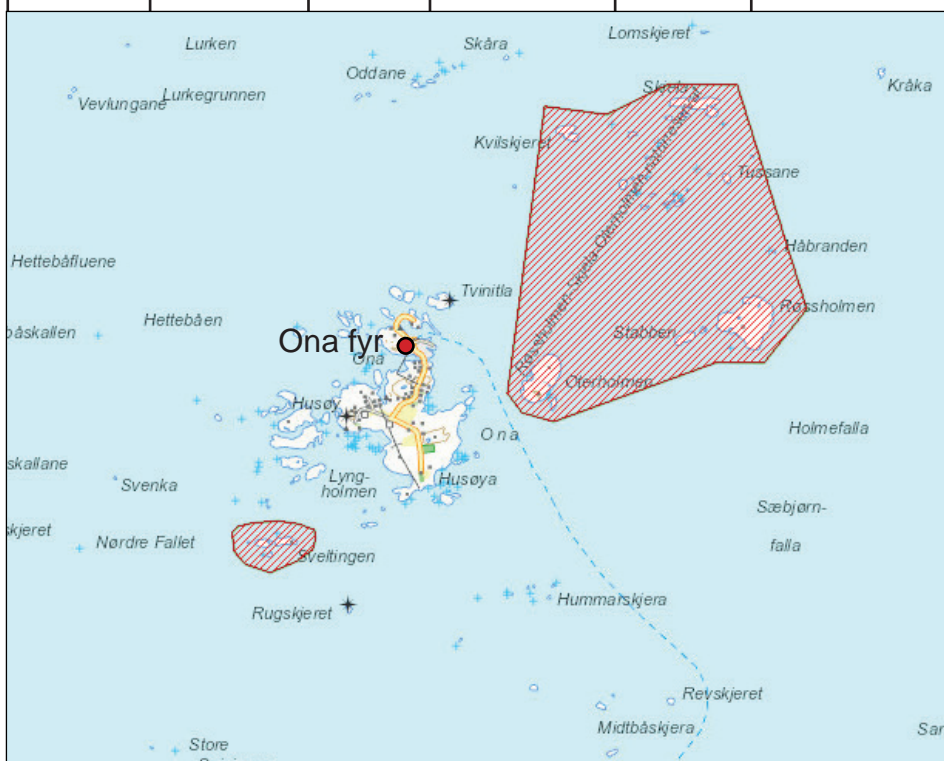
Faktaopplysninger om Ona fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1867	
Fylke	Møre og Romsdal	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1546 Sandøy	
Fyrlistennummer		353500	
Dato for fredningsvedtak		27. januar 2000	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1546 / 5 / 1 (Boligen og uthuset solgt, gnr.5, bnr.59)	
Nummer i Askeladden	87276	Grunneier	Staten v/ Kystverket
Utleie		Finnøy Havstuer. Avtale om omvisning.	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner:

(Bolig og uthus er også fredet i henhold til kml 15, men eier ikke av Kystverket.)

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Askeladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyr	Intakt	181021365	87276-1	Klasse 1, kulturminneloven § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
3	Bifyr	Intakt	181026839	87276-2	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør.
	Maskinhus	Intakt	181026847	87276-5	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter størstedelen av eiendommen på gnr. 5 bnr. 1 (Staten v/Kystdirektoratet) på vestsiden av veien og hele eiendommen på gnr. 5 bnr. 59 (privat). Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 6. mai 1999 og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

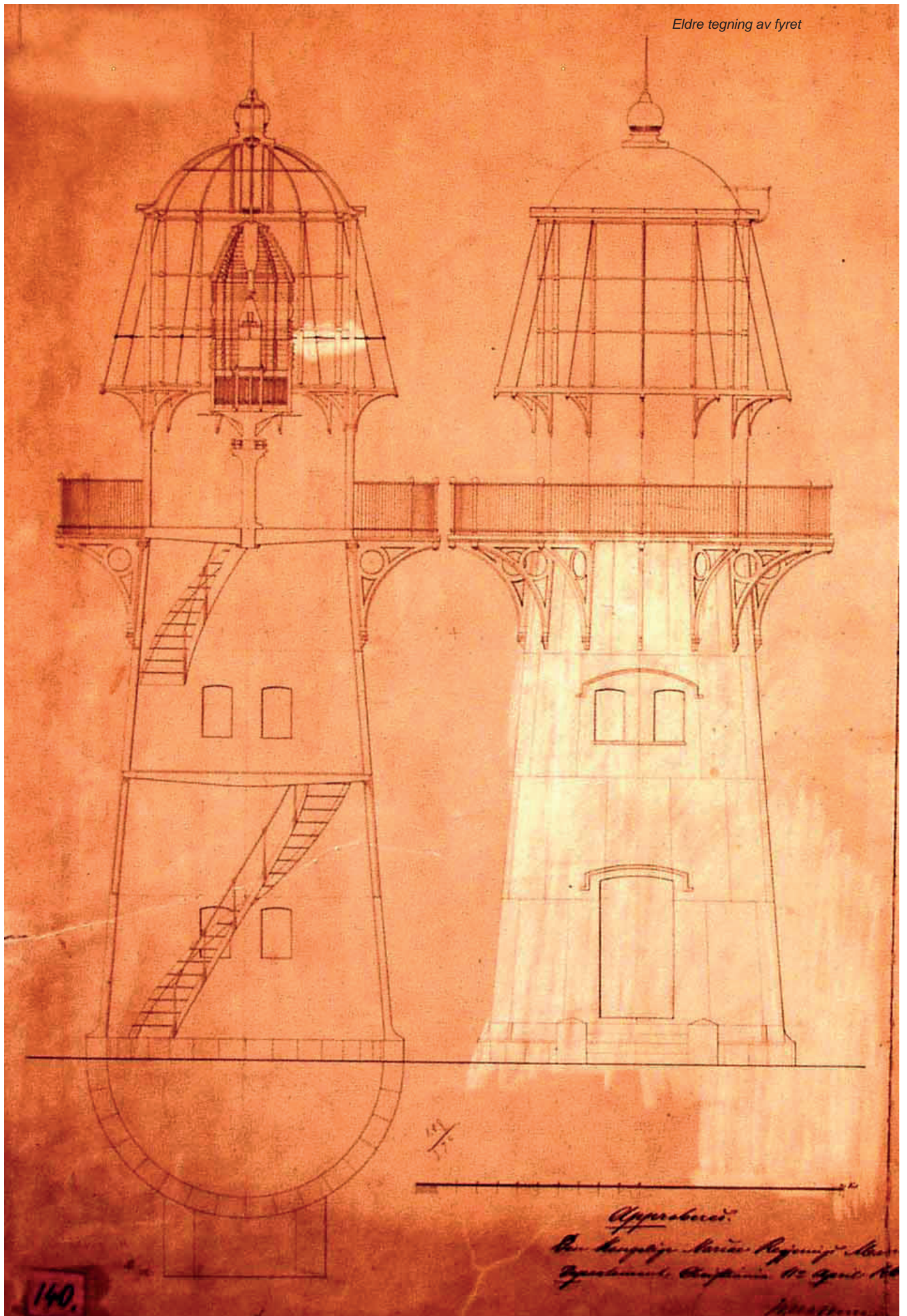

Til venstre: Ona ligger mellom to sjøfuglreservater, Sveltingen til sydvest og Røssholmen, Skjela-Oterholmen til nordøst.

Litt om fyrstasjonens historikk	<p>Ona fyr ligger i fiskeværet Ona. I forbindelse med Stortingets budsjettforhandlinger 1866-69 vedtok man å bygge et 2. ordens kystfyr på Ona. Et 14,7 m høyt støpejernstårn ble sett opp Onakalven, det høyeste punktet på Ona. Lyktehuset ble produsert på Marinens verft i Horten.</p> <p>Et 2. ordens linseapparat ble bestilt hos Lepaute i Paris. Linsen ble levert på Ona og lyset ble tent 20. oktober 1867, etter først å ha vært stilt ut i Paris på våren. Samme år oppførte Fyrvesenet to boliger, en til fyrvokter og en fyrassistenten. Videre bygget man et uthus og et naust. Året etter bygget man til en smie, og i 1885 en oljebod. I 1896 ble det bygget en brygge med kran.</p> <p>I 1911 ble lyset i fyret forsterket ved at man gikk over til nytt system, petroleums-glødenett. Fyret ble elektrifisert i 1954, med strøm fra det lokale nettet. Samme år bygget man et bifyr med en 4. ordens linse. Lyktehuset er produsert hos Frognerkilens fabrikk. I tillegg utvidet man uthuset og gjorde det om til maskinrom. I maskinrommet hadde man aggregater som kunne levere strøm dersom det lokale nettet falt ut. I 1958 ble bemanningen redusert og assistentboligen solgt til nedrivning året etter. I forbindelse med at daværende fyrvokter skulle gå av med pensjon, valgte man i 1971 å automatisere og avbemanne fyret.</p>
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området).
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Ona fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens fredningsbegrunnelse	<p>Ona fyrstasjon er en god representant for de lavere, eldste støpejernstårnene. Tårnet har høy grad av opprinnelighet, og som støpejernsfyr høy aldersverdi. Fyrstasjonen har en dominerende beliggenhet på en høyde i fiskeværet Ona og har sammen med den øvrige fyrbebyggelsen, høy miljøskapende verdi. Det er spesielt fyret som et av landets eldste støpejernstårn Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.</p> <p>Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.</p>
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Ona fyr er et kystfyr. Det gamle fyrtårnet står flott på toppen av øya, og blir fort en spennende opplevelse med den gamle veien opp og det interessante bifyret.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Fyrstasjonen egner seg godt til formidling. Den er et populært besøksmål, og ved at man gir omvisninger, har den sikkert den beste funksjonen den kan få.

FYRTÅRNET

Bygningens navn	Fyr	
Nummer i Askeladden	87276-1	
GAB nr.	181021365	
Byggnr. i fredn.vedtak	1	
Byggeår	1867	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Fyr	
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør	
Navigasjonsinstallasjon	2. ordens linse. Det opprinnelige linse-apparatet fra Henry Lepaute i Paris er intakt. Linsen var utstilt i Paris i 1867. 2.ordens linse: Radial. Øvre del 12 rader med holfotlinser (linser hvor lyset går rett fram). Midtre del har 6 rader øvre, en bullseye og 6 nedre linser. Nedre del har 5 rader.	
Bygningsbeskrivelse	Det 14.7 meter høye støpejernstårnet er rødmalt. Støpejernstårnet, som er støpt av Marinens Hovedverft i Horten, har to gallerier. Det ene galleriet omkranser lyktehuset mens det andre går en etasje lavere.	
Konstruksjon og materialbruk	<ol style="list-style-type: none"> 1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Naturstein 5. Gulv på grunn: Murstein av tegl 6. Yttervegger: Støpejern 7. Ytterdører: Ramtredør, utvendig panelt, med rektangulært glassfelt. Rødmalt. 8. Vinduer: Enkle vinduer, Støpejernsvinduer i tårnveggen, i fyrlykt vertikale støpejernsrammer, horisontale rammer i messing. 9. Tak: 12-kantet pyramidetak av metallplater 10. Taktekking: Plater av stål 11. Takrenner og nedløp: Renner integrert i takflaten 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med profilert trekledning, malt 16. Etasjeskiller: Støpt betong 17. Innvendige trapper: Åpne jerntrapper 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ventilhetter i yttervegg fyrlykt, lyre over tak. 20. Galleri og balkong: 2 støpejernsgallerier ved lyktehuset. 	
Endringshistorikk	Fyret er så og si uforandret.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Tilgang til tårnet skal være regulert i en egen instruks, og skal bare skje i følge med ansvarlig person.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.	

Over: Fyret ruver over den ellers så lave bebyggelsen på Ona.

Under: Inngangspartiet med teglgulv.

Over: Inngang til tårnet.

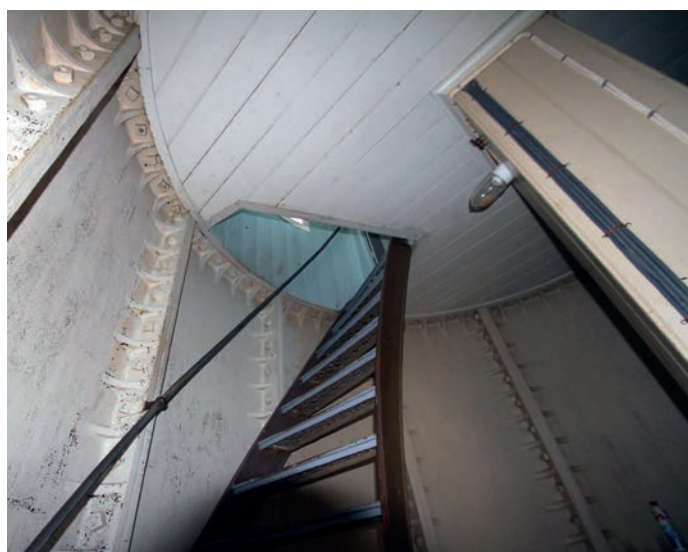
Under: Tårnfot og trappearrangement.

Over: Vaktrom med innredning.

Under: Enkel ståltrapp til fyrlykt.

Over og under: Trappedetaljer.

Til venstre: Fyrlykta med galleriet. Over: Galleriet og lyktehuset.
Nede t.v.: Nedre galleri med havna i bakgrunnen.
Under: Linse og linsesokkel.

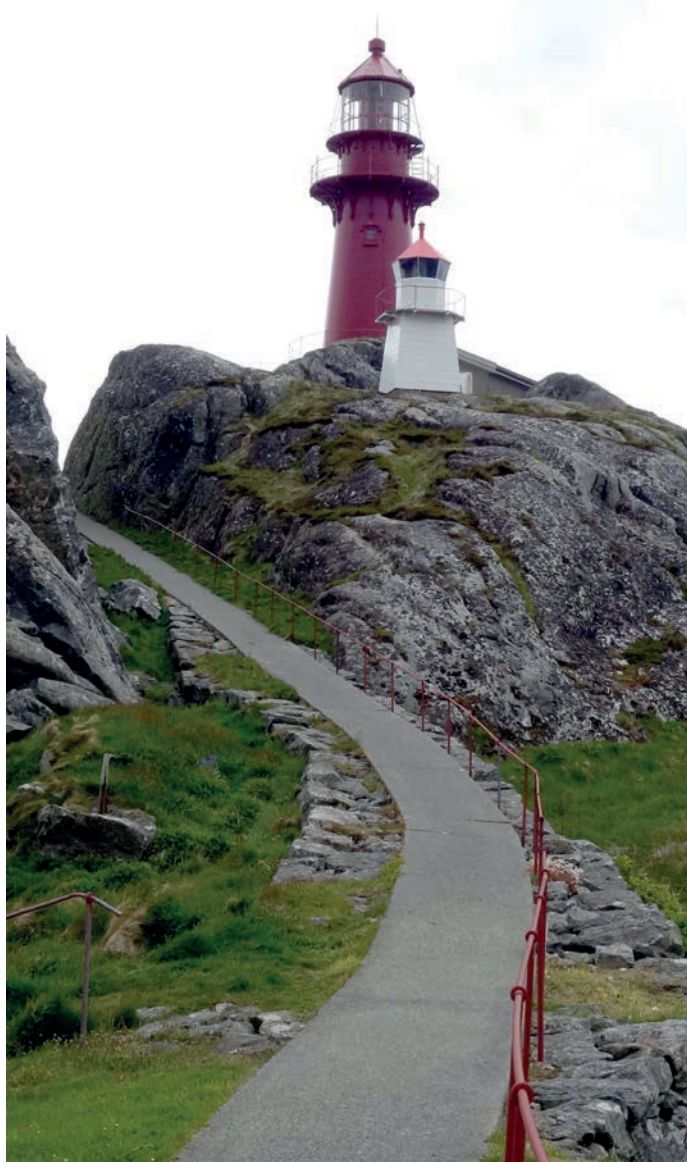

Bifyr

Bygningens navn	Bifyr	
Nummer i Askeladden	87276-2	
GAB nr.	181026839	
Byggnr. i fredn.vedtak	3	
Byggeår	1954	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Bifyr	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bifyrets eksteriør.	
Navigasjonsinstallasjon	4. ordens linse.	
Bygningsbeskrivelse	<p>Bifyret, som ble satt opp i 1954, er bygget i stålkonstruksjon som er trekledd innvendig. Tårnet står på en kvadratisk grunnflate og smalner av opp mot lykten. Veggene er kledd med eternittplater. Lyktehuset er i hvitmalt støpejern, laget på Frognerkilens Fabrik i Oslo, døra er laget av S.H. Lundh. Et åttekantet galleri med stangjersrekkverk omkranser lyktehuset. Taket er i rødmalt støpejern.</p>	
Konstruksjon og materialbruk	<ol style="list-style-type: none"> 1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Ingen 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Sokkel: Stålramme med eternittplater utvendig og slett trepanel innvendig. Øverst / 8-kantet fyrlykt: Støpejern vegger og glassrammer. 7. Ytterdører: Labank tredør med glassfelt øverst, hvitmalt. 8. Vinduer: Skråstilte glassvinduer i fyrlykta. 9. Tak: Metall, støpejernsplater, 8-kantet pyramidetak. 10. Taktekking: støpejernsplater, rødmalte 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Støpt betong 17. Innvendige trapper: Enkel åpen bratt tretrapp 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon, hetter i ytterveggene og lyre i toppen. 20. Galleri og balkong: Enkelt 8-kantet galleri rundt lykta, med enkelt rekkverk. 	
Endringshistorikk	Fyret fremstår som autentisk.	
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er ikke egnet til ny bruk.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Over og under: Fyr og bifyr.

Over: Bifyret med inngang.

Over: Innvendig i bifyret.
Under: Glimt opp i lykt gjennom luke i gulv.

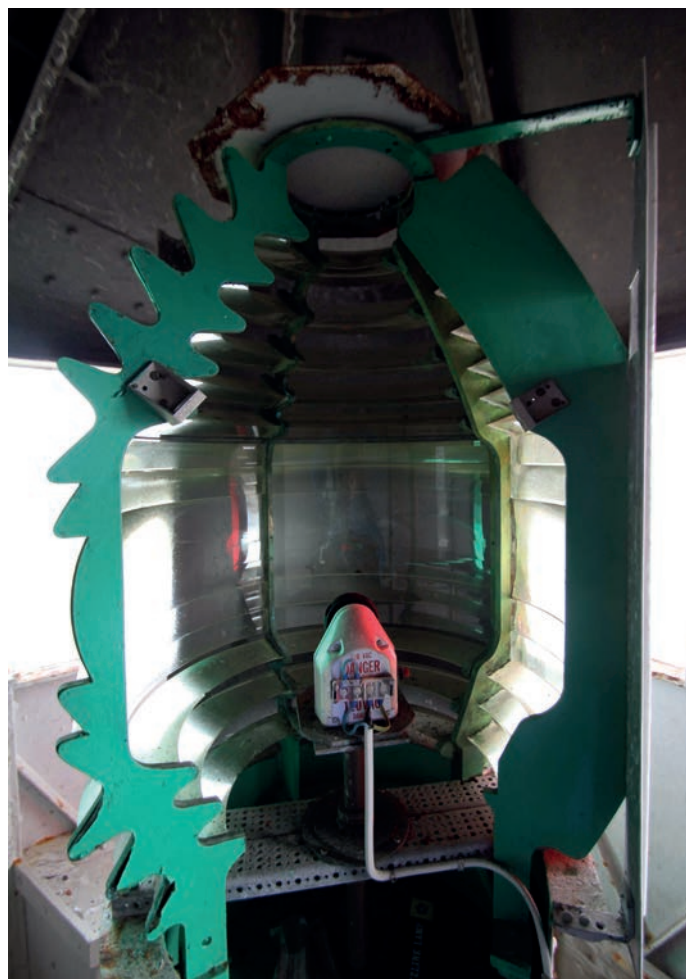

Over: Trestige til lykt.
Under: Jerndør til galleri.

Over: Linsa.
Under: Enkelt galleri med enkelt rekkeverk.

Over: Linse sett fra bakside.
Under: Luke til lyktehus.

Maskinhus

Bygningens navn	Maskinhus	
Nummer i Askeladden	87276-5	
GAB nr.	181026847	
Byggnr. i fredn.vedtak	2	
Byggeår	1992	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Maskinhus	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder maskinhusets eksteriør.	
Bygningsbeskrivelse	Maskinhuset er nytt og vel tilpasset. Veggene er støpt betong, og bygget har pulttak. Tekkingen er diagonalstilt skifer.	
Konstruksjon og materialbruk	<ol style="list-style-type: none">1. Byggegrunn/drenering: Fjell2. Fundament: Støpt betong3. Grunnmur: Ingen4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong5. Gulv på grunn: Støpt betong6. Yttervegger: Pusset lettbetong7. Ytterdører: Aluminiumsdør, isolert.8. Vinduer: Ingen9. Tak: Pulttak10. Taktekking: Skifer, rektangulær11. Takrenner og nedløp: Ingen12. Beslag: Ingen13. Takvinduer og luker: Ingen14. Halvtak og skråtak: Ingen15. Innervegger: Ingen16. Etasjeskiller: Ingen17. Innvendige trapper: Ingen18. Piper og ildsteder: Ingen19. Luker og ventilasjon: Store hetter i ytterveggene.	
Endringshistorikk	Bygget er uendret.	
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er uegnet til ny bruk. Fredningen gjelder bygningens eksteriør.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

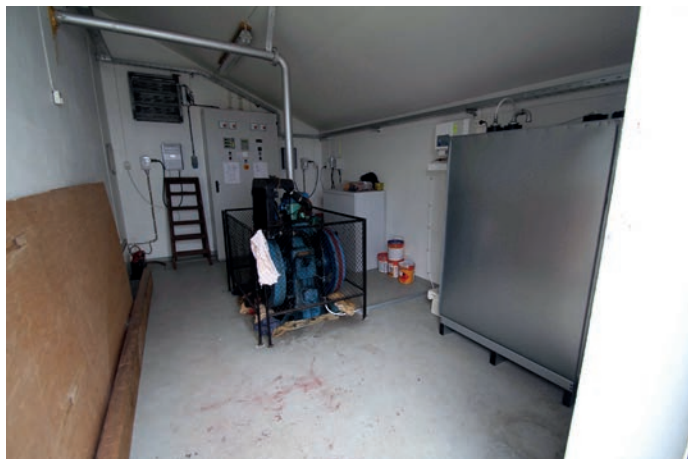

Ona maskinhus

Over: Inngangspartiet til maskinhuset.
Til venstre: Taket med skifertekking.

Under: Maskinrom.

Under: Generator og inngang.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:

Omfanget av fredningen: Fredningsområdet omfatter størstedelen av eiendommen på gnr. 5 bnr. 1 (Staten v/Kystdirektoratet) på vestsiden av veien og hele eiendommen på gnr. 5 bnr. 59 (privat). Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 6. mai 1999 og påført Riksantikvarens stempel, se side 10. Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som støpt betonggangvei med rød malt stangjernsrekkverk, hvitmalt hagegjerde i tre og betongtrapper.

Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

Formålet med fredningen:

Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Kystverkets kommentarer:

Skjøtsel av området:

Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon.

Skilting:

All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.

Annet:

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørniskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Twistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberødden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svingøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyen				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				
Totalt antall	68		46		Tils. 114

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

27 JAN. 2000

3ES

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 3. distrikt
- Turid Myrvang, Torstein Viken
- Sandøy kommune
- Møre og Romsdal fylkeskommune

ONA FYRSTASJON - GNR. 5, BNR. 1 (STATEN V/ KYSTDIREKTORATET)
OG GNR. 5, BNR. 59 (PRIVAT) - SANDØY KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER
§§ 15 OG 19, JFR. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22,
fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Ona fyrstasjon, Sandøy
kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet
til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer
fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter støpejernstårnet med fyrlykt og øvrige bygninger på
fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyr
 3. Bifyr
 4. Bolig
 5. Uthus
- Maskinhus (hvor tidligere oljebod sto)

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson -
Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør, og de øvrige bygningenes eksteriør.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter størstedelen av eiendommen på gnr. 5 bnr. 1 (Staten v/Kystdirektoratet) på vestsiden av veien og hele eiendommen på gnr. 5 bnr. 59 (privat).

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 6. mai 1999 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Ona fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving

Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging

a) Fyrtårn

Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Øvrige bygninger

Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør.

3. Utskifting av materialer mm.

a) Fyrtårn

Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Øvrige bygninger

Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring

Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjenning av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold

Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området

Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder. Det er imidlertid anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider. Dersom krav i medhold av kulturminnelovens § 15 a virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Ona fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrssystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/Kystdirektoratet står som eier av fyrtårnet og maskinhuset mens bolighus og uthus eies av Turid Myrvang og Torstein Viken.

Ona fyrstasjon ligger i et område som er regulert til flere ulike formål etter plan- og bygningsloven. Fyrtårnet ligger i et område som er regulert til offentlig område. Fyrboligen og uthuset er regulert til boligformål mens resten av fredningsområdet er regulert til spesialområde med formål friluftsområde. Fyrstasjonen ligger innenfor et område som er fuglelivsfredet etter lov om naturvern.

Ona fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Ona fyrstasjon ligger på en høyde i det lille fiskeværet Ona vest for Molde. Ona fyrstasjon ble opprettet i 1867 og er et kystfyr. Støpejernstårnet er et av landets eldste. Stasjonen har et bifyr og et nytt, veltilpasset maskinhus. I et tun et stykke vest for fyret ligger boligen, uthuset og grunnmur etter assistentbolig. Det tidligere naustet og landingen ligger nedenfor ved havnebassenget. Naustet brukes i dag som smie.

Det 14,7 meter høye støpejernstårnet (1) er rødmalt. Støpejernstårnet som er støpt av Marinens Hovedverft i Horten, har to gallerier. Det ene galleriet omkranser lyktehuset mens det andre går en etasje under. Det opprinnelige linseapparatet fra Henry Lepaute i Paris er intakt. Linsen var utstilt i Paris i 1867.

Bifyret (3), som ble satt opp i 1954, er bygget i trekonstruksjon. Tårnet står på en kvadratisk grunnflate og smalner av opp mot lykten. Veggene er kledd med eternittplater. Lyktehuset er i hvitmalt støpejern. Et åttekantet galleri med stangjersrekkverk omkranser lyktehuset. Taket er i rødmalt støpejern.

Boligen (4) har grunnmur i huggen stein. Huset er laftet og har saltak. Veggene er kledd med rødmalte eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vinduene er 2-fags og 3-fags vinduer uten sprosser. Vindusrammene er malt hvite mens listverket rundt er malt lysegrått. Vindskiene og hjørnebordene er malt lysegrå. Huset har to piper. Et lite tilbygg med saltak og inngangsdør vender ut mot tunet. På husets østre vegg er det et tilbygg med pulttak og inngangsdør til kjeller.

Uthuset (5) har trekonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med rødmalte eternittplater, og taket er tekket med lappskifer mot øst (inn mot tunet) og rød teglstein (beverhalestein) på vestsiden. Huset har to rødmalte dører på langveggen med lysegrått listverk. Hjørnebordene og vindskiene er malt lysegrå.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som støpt betonggangvei med rødmalt stangjersrekkverk, hvitmalt hagegjerde i tre og betongtrapper.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1971.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Ona fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

«Nasjonal verneplan for fyrstasjoner»s vurdering

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner er det gitt følgende vurdering av Ona fyrstasjon:

«Ona fyrstasjon er en god representant for de lavere, eldste støpejernstårnene. Tårnet har høy grad av opprinnelighet, og som støpejernsfyr høy aldersverdi. Fyrstasjonen har en dominerende beliggenhet på en høyde i fiskeværet Ona og har sammen med den øvrige fyrbebyggelsen, høy miljøskapende verdi.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Ona fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyret som et av landets eldste støpejernstårn Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Sandøy kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tidens Krav og Sunnmørsposten. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 25. mai 1999. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Sandøy kommune, Møre og Romsdal fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Romsdals Budstikke og Fylkes avis. Det er kommet inn fem (5) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Sandøy kommune, teknisk etat, i brev av 14. juni 1999
2. Uttalelse fra Fylkesmannen i Møre og Romsdal i brev av 25. juni 1999
3. Uttalelse fra Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 28. juni 1999
4. Uttalelse fra Torstein Viken og Turid Myrvang på Ona fyrstasjon i brev av 9. juni og 7. juli 1999
5. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 9. august 1999

Sandøy kommune har behandlet fredningsforslaget i teknisk styre 11. juni 1999. Teknisk styre er positiv til fredningen. Styret understreker at fredningen etter kulturminneloven er med å styrker reguleringen i området. Vedrørende brev fra T. Viken og T. Myrvang av 9. juni 1999 ble dette drøftet, og styret konkluderte med at det ikke var kommet inn nye momenter i saken siden prosessen med reguleringsplanen.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal har oversendt en kopi av et brev som tidligere er sendt til Direktoratet for naturforvaltning. I brevet informerer Fylkesmannen om vernestatus etter annet lovverk på de fyrstasjonene som det er aktuelt å frede etter lov om kulturminner. Ona fyrstasjon ligger innenfor et område som har fuglelivsfredning (artsvern) fra 1935.

Møre og Romsdal fylkeskommune har i kulturutvalget den 23. juni 1999 behandlet fredning av fyrstasjoner i Møre og Romsdal. Kulturutvalget gjorde enstemmig vedtak om følgende punkter:

1. Kulturutvalget stiller seg positiv til fredningsforslagene. Utvalget ønsket en finansiell avklaring av nødvendige tiltak i forbindelse med fredningen.
2. Kulturutvalget vil tilrå Riksantikvaren i samarbeid med fylkeskommunen å vurdere full fredning av de best bevarte interiørene på fyrstasjonene (utover hovedkonstruksjon og romfordeling.)
3. Kulturutvalget støtter Riksantikvaren i oppfordringen om å regulere kulturlandskapet rundt Alnes fyr til spesialområde med formål bevaring.

Riksantikvaren vil bemerke til pkt. 1 at det er eier som har det økonomiske ansvaret for vedlikeholdet av fredete anlegg. Av Møre og Romsdals 9 fredete fyr er 2 private (Alnes fyrstasjon eies av Giske kommune og deler av Ona fyrstasjon eies av privat personer), mens de øvrige fyrene eies av Staten v/Kystdirektoratet. Vi viser til kapitlet om "Følger av fredningen" i fredningsforslaget hvor det heter at private eiere kan søke om økonomisk støtte til vedlikehold og istandsettingsarbeider fra fylkeskommunen.

1. Riksantikvaren har følgende bemerkning til pkt. 2 vedrørende kulturutvalget ønske om flere interiørfredninger i Møre og Romsdal: Det har vært foretatt en samlet vurdering av alle de 89 fyrstasjonene som ble foreslått fredet.
2. Riksantikvaren fant det i utgangspunktet vanskelig å vurdere ytterligere interiørfredning i Møre og Romsdal når dette ikke er blitt gjort i de øvrige fylkene. Etter nærmere kontakt med Møre og Romsdal fylkeskommune har Riksantikvaren på nytt vurdert interiørfredning på enkelte av fyrstasjonene i fylket. Riksantikvaren har i samråd med Kystverket 3. distrikt og Møre og Romsdal fylkeskommune besluttet å endre fredningsforslagene for Runde og Kvitholmen til å omfatte en utvidet interiørfredning.

Torstein Viken og Turid Myrvang beklager på det sterkeste at Riksantikvaren har unnlatt å ta den delen av Kystverkets eiendom som er regulert til forretningsformål (F2) inn i områdefredningen. Viken/Myrvang synes ikke det har noen hensikt å frede Ona fyrstasjon når Sandøy kommune vil legge et turistanlegg inne på stasjonsområdet. Videre ønsker Viken/Myrvang å oppføre en garasje, samt å rive gjødselkjelleren som er bygget inntil nordveggen på uthuset, begge deler innenfor det foreslåtte fredningsområdet.

Riksantikvaren vil bemerke:

I utgangspunktet var Riksantikvaren skeptisk til et nybygg i området F2 i reguleringsplanen. Sandøy kommune tok imidlertid ikke Riksantikvarens anbefaling om å finne annen lokalisering til turistanlegget til følge. Riksantikvaren har valgt å ikke inkludere F2-området i fredningsområdet da planleggingsprosessen nå er kommet forholdsvis langt. Riksantikvaren har hatt illustrasjonsskisser av turistanlegget til uttalelse og godkjent disse. Det er en forutsetning at Møre og Romsdal fylkeskommune følger opp det videre arbeidet slik at den nye bebyggelsen tilpasses miljøet best mulig.

Når det gjelder spørsmålet om oppføring av garasje og riving av gjødselskjeller må det vurderes nærmere om det kan gis dispensasjon i henhold til lov om kulturminner §§15a og 19. Søknad om dispensasjon fra fredningsvedtaket sendes Møre og Romsdal fylkeskommune.

Kystverket 3. distrikt understreker i sitt brev at som eier av de fleste fredete fyrstasjonene vil dette medføre store økonomiske forpliktelser. Kystverket håper at midler blir frigitt slik at intensjonen i fredningsforslaget får en mening. Kystverket har ellers ingen innvendinger vedrørende fredningsforslagene.

Riksantikvaren har mottatt brev av 15. desember 1999 fra Sandøy kommune. Sandøy kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Ona fyrstasjon i kommunestyremøte 9. desember 1999. På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Ona fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg: - Kart, datert 6. mai 1999
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986)

Gjenpart

m/vedlegg: - Miljøverndepartementet
- Møre og Romsdal fylkeskommune, Kulturretaten
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
Postboks 8158
0033 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Turid Myrvang, Torstein Viken
Ona fyrstasjon
6423 Ona

Sandøy kommune
6427 Harøy

Møre og Romsdal fylkeskommune
Julsundv.9
6412 Molde

ONA FYRSTASJON - GNR. 5 BNR. 1 OG GNR.5 BNR.59
 (STATEN V/ KYSTVERKET OG PRIVAT) -SANDØY KOMMUNE

----- AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

6. MAI 1999, RIKSANTIKVAREN

Ona fyrstasjon

BELIGGENHET:

På Onakalven (vestlig del av Ona). 62 51,8 6 32,8. G.nr. 5, b.nr. 1, Sandøy kommune

OPPRETTET:

1867, hovedfyr; 1954, bifyr

FYRBYGNING:

Rødt jerntårn, 14,7 m; bifyr lite jernhus

LYSKARAKTER:

Fast hvitt, rødt blink hv. 30. sek; bifyr 1 hvit og 1 rød sektor

LYSSTYRKE:

295 000 cd (rød blink), 2. orden; bifyr 39 600, 4. orden.

LYSETS HØYDE:

40,0 m over høyvann; bifyr 29,4 m over høyvann

LYSVIDDE:

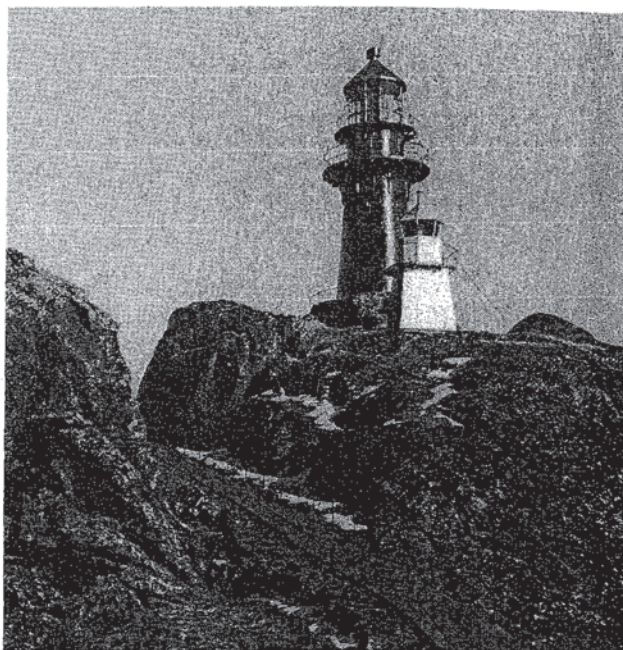
17,8 n mil; bifyr 15,9 n mil

BRENNETID:

16.7.—21.5.

ENDRET:

1971, automatisert og avfolket

Ona fyrtårn og bifyr sett fra nordvest. Foto 1981.

I innstillingen til fyrkommisjonen av 1828 ble Kvitholmen på Hustadvika foreslått som innseilings- og kystfyr, og fyret ble opprettet i 1842.

Det var dengang delte meninger om Kvitholmen eller Ona var det best egnede sted for et kystfyr. Fyrinspektør Schive skrev den 28.4.1837 at et fyr på Ona måtte, etter de innkomne uttalelser å dømme, ha til hensikt at fartøyer som kom inn fra sjøen kunne søke land nordenfor Stad og Rundøy og bli liggende natten over i sikte av fyret, for ved daggry å kunne «bekvemmeligen komme inn i Fugleledet . . .» Om Ona ble valgt, måtte det også oppføres et fyr på Kvitholmen og et annet syd for Braka, om kommisjonens hensikt skulle oppnås. Kunne man derimot med tiden oppnå fordelene av *alle* tre fyrene, var . . . «maaskje saadant til fullkomneste, men jeg drister mig ikke til at gjøre Motion om et Anliggende som er av saa stor Betydning og som avviker saa meget fra den av Kongen engang approberté Plan . . .» avsluttet fyrinspektøren.

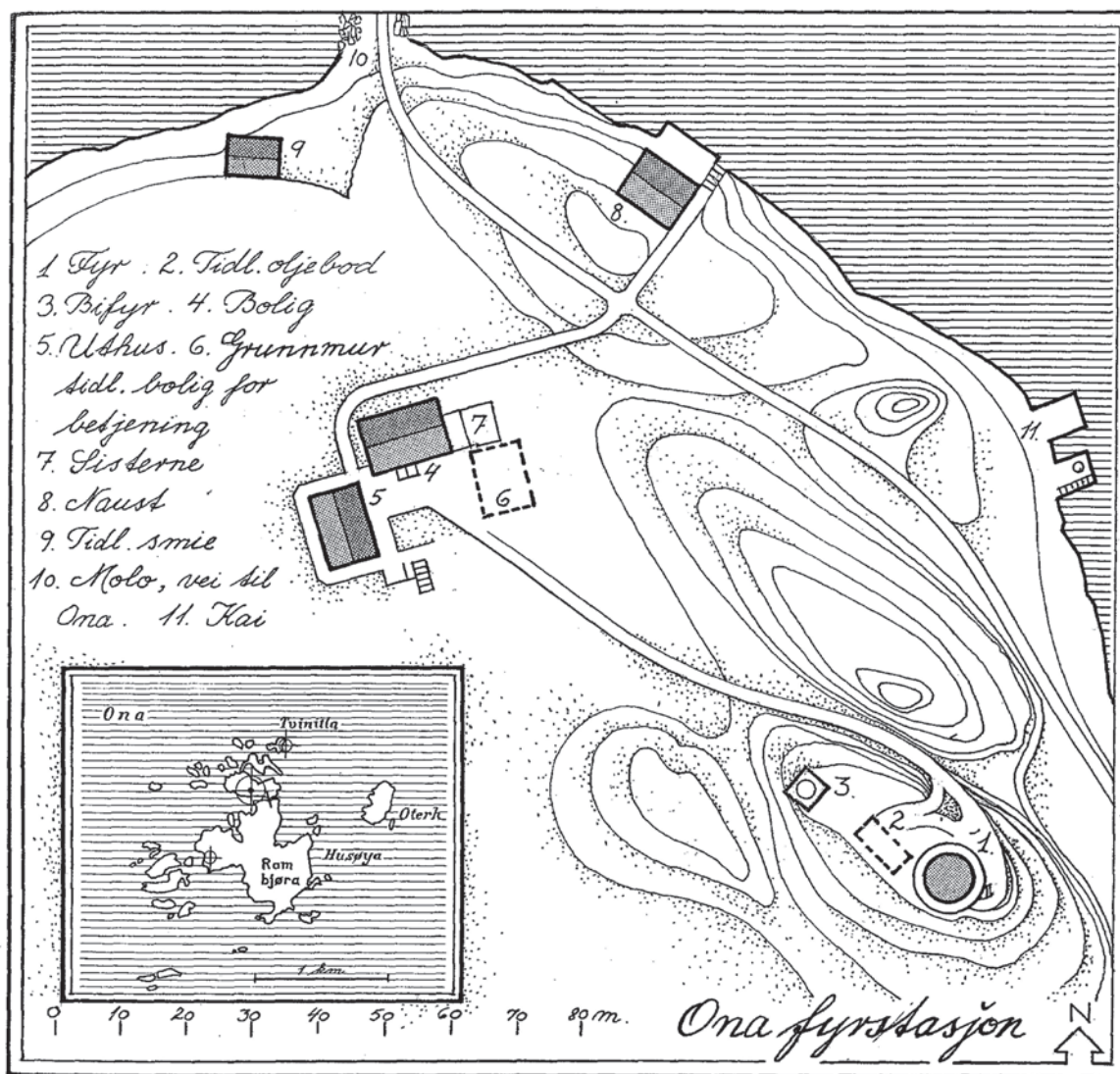
Under behandlingen av Ona fyr i budsjettforslaget 1866-69 uttalte fyrdirektøren at Kvitholmen for 24 år siden ble valgt fordi det skulle tjene både som kystfyr og innseilingsfyr. Men med sin beliggenhet 5-6 mil innenfor de ytterste skjær og omringet av en uren og farlig skjærgård, var dets nytte som kystfyr svært liten. Trondhjems sjømannsforening søkte derfor om at det måtte bli opprettet

et kystfyr på Ona og at Kvitholmen fyr ble bibeholdt som innseilingsfyr, foruten at det senere ble opprettet et slikt også på Grip. Kristiansunds skipsredere og -førere erklærte seg enig angående Ona og Kvitholmen, men var forbausende nok imot noe anlegg på Grip. Fyrdirektøren uttalte videre at etter som ressursene økte, hadde man kunnet sørge bedre for skipsfartens interesser på strekningen syd for Runde enn nordenfor. Han foreslo derfor bevilget 25 676 spd. til oppføring av et 2. ordens fyr på Ona. Bevilgningen ble gitt.

Et støpejernstårn ble oppført og lykten ble forarbeidet ved Marinens hovedverft i Horten. Lepaute i Paris, som skulle levere fyrapparatet, ville gjerne ha det på en utstilling i Paris våren 1867, og bad om utsettelse med leveringen. Det fikk han, og likevel ble fyret som planlagt tent 20. oktober 1867.

En fyrforvalterbolig ble oppført, med fire værelser og kjøkken samt et loftsværelse, og en fyrassistentbolig med tre værelser og kjøkken og loftsværelse ble bygd samtidig. Videre ble det oppført et uthus og et naust, det siste av gråstein. I 1868 kom det til en liten smie, og i 1885 en oljebod som ble plassert nærmere fyrtårnet. Brygge med kran kom først i 1896. Ansvar for meteorologiske observasjoner ble overført fra Kvitholmen til Ona.

Fyrets grunn, som omfattet den såkalte Onakalven, ble kjøpt for 600 spd. I kjøpekontrakten ble det gitt tillatelse for beboere på Ona til å hente

Tegning etter kroki fra 1954, rev. 1981, og tegning etter sjøkart.

vann fra et tjern på Kalven, og benytte fisketørkeplassen på Kalveneset. Det var også i kontrakten tatt inn tillatelse til å ta ut stein fra Røsvågshaugen i tilfelle havnen skulle utbedres.

Fyrlyset ble i 1911 forsterket ved installasjon av petroleumsglødenett. I budsjettet for 1919-20 ble det bevilget kr. 27 000,- til et bifyr, men det var ikke enighet om planen for belysning. I 1923 fremla los og fiskere i fellesskap en utvidet plan som ville ha kostet kr. 40 000,-, men posten ble strøket av departementet. Noen år senere ble problemet løst da Husøy lykt ble forsterket ved overgang til acetylen-gasslys.

I 1954 ble Ona fyr elektrifisert med strøm fra det lokale nettet. Samme år ble det satt opp en liten jernlykt som bifyr. Uthuset ble utvidet og innredet med et maskinrom for en dieselmotor, med aggregat med automatisk start som reserve dersom nettstrømmen falt ut. I 1958 ble betjeningen redusert, og assistentboligen ble solgt til nedrivning året etter.

Etter at fyrmesteren gikk av med pensjon i 1971, ble Ona fyrstasjon automatisert og avfolket. Boligen ble i noen år lånt ut til havnevesenet under arbeidet i Ona havn. Bolig og uthus står fremdeles (1985).

Utsikt fra tårnet på Ona. Foto 1981.